

Očitno deržavno izpraševanje

gojzdnarjev ali borštnarjev v Ljubljani.

(J. K.) Preden od tega izpraševanja, ktero je bilo po novih postavah prvo tukaj, govoriti začnemo, bi radi nasprotno zadržanje zemlje in človeka, — poljskima in gojzdniga obdelovanja, — ob kratkim razložili; tedaj častitljive brave prosimo, naj ta ovink blago ve ljno sprejmejo.

Človeku je zemlja prva in prava njegova mati. Pervi človek je iz zemlje vstvarjen bil, in po smerti človeško telo zopet zemlja postane. Zemlja tudi vse rodi in vse da, česar je človeku na tem svetu za živž in za prebivališče potreba. Vsiga tega pa ona ne rodi in ne deli povsod, in ravno nad tem se človek spotika, in ravno zavoljo tega se ji nič boljši ne godi, kakor toliko drugim dobrim materam, ktere njeni lastni otroci poznati in spoštovati jenjajo, in, ker se modrejši mislijo, se jim celo zapovedovati prederznejo. S takim krivim djanjem pa le matere v njih dobrotljivih prizadevah žalijo in motijo.

Tudi zemlja, kakor dobra mati, vse te krivice milo preterpi in si z vso svojo močjo, (kterajek naši ereči večidel brezkončna) vso nji prizadeto škodo, kar se le da, vedno popravlja skuša, dokler zadnjič ali nje moč vpeha, ali pa mi po lastni škodi bolj podučeni se udarno: večne postave mile stvarnice spoznavati, po njih se ravnati, in svoji materi zemlji v njenih prizadevah vedno skerbnejši in umniši na pomoč priti.

Tako se godi na celim svetu brez razločka, razun tega, de v nekterih krajih ljudje poprej, kakor v drugih, večkrat pa tudi prepozno, k ravno imenovanimu boljšimu spoznavanju in djanju pridejo.

Tako boljši spoznanje nam je na Slovenskim večidel še ob pravim času došlo;*) zakaj povsod so se družbe kmetijstva**) napravile; imenitni, premožni in učeni možje se ne sramujejo, se poganjati za prid kmetijstva. Kmetijstvo je imenitnost, ktera mu po pravici gre, zadobilo, celo posebno ministerstvo je za obdelovanje zemlje postavljeno, ktero si prizadeva, prid in napredek kmetijstva sploh povzdigniti.

(Dalje sledi.)

*) Na Štajarskim, Koroškim, na Krajskim razun Krasa, — na Primorskim pa že prepozno. Pisatelj.

**) Družbe gojzdoarstva nam še manjka, bi pa silne potrebe bile. Pisatelj.

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleinweis.*

Tečaj IX.

V sredo 19. svečana (poznzimna) 1851.

List 8.

Očitno deržavno izpraševanje gojzdnarjev ali borštinarjev v Ljubljani.

(Dalje.)

Zakaj je pa slavno ministerstvo za obdelovanje borštov poprej in bolj skerbelo kakor za drugo poljsko obdelovanje? —

Odgovor na to je: ravno tako, kakor je zemlja prva in prava mati človeka, jetudi gojzdnarjeva in prava mati vsaciga družiga obdelovanja zemlje, — zakaj:

Pervič, so drevesa visokejši in močnejši od drugih rastlin, in ker drevesne korenine pod zemljo, njih verhi in veje nad zemljo, se daljši raztegujejo kakor koreninice in rastlike drugih zelišč, in tako tudi več ali clo vès živež iz tal in s zraka na se potegujejo, zraven tega druge bližne zeliša obsenčijo, jim potrebno solnčno luč odzamejo, — bi tedaj drevje, ako bi se ne branilo, druge zeliša sčasoma večidel zaterlo in zadušilo. Zatorej vidimo vse kraje, kjer je rodovitna zemlja, in kjer človek nikdar prebival ni, z gojzdi pokrite, in kader človek v tajistih svoje selo napravi, in zemljo obdelati hoče, mora tam boršte proč spraviti. Resnica je tedaj, de o začetku vsako drugo obdelovanje zemlje iz borštniga obdelovanja izvira. —

Drugič pa boršti — posebno na gorah in hribih, kakor smo v 1. in 2. listu letasnih „Novic“ obširno razložili) — tudi polju in človeškem selišem škodo vode, toče, vetrov, suše, plazov zemlje — peska — snega, odvrčajo ali saj pomanjšujejo, — potrebni dež, prijetno roso, občasno dobro vreme ohranijo, in tako zmeram dobrotljivo za polje, ngrade, snožeti, pašnike pripomorejo, to je: djanje dobre matere sploh spolnujejo, dobri tek polja, zdravje okrajni in deželi, obvarvajo.

Že zavolj tega se mora za boršte nar poprej skrbeti — zraven tega pa tuji in posebno še za to, ker boršti počasno rastejo. Kader so enkrat boršti v nič prišli, se ne hitro, ne lahko (včasih še le pozno o 30 do 60 létih) nazaj povernejo, večkrat na pustih hribih, derčah, plazovih, kamniti ali peskati zemlji se skoraj nič več izrediti ne dajo. —

Ker je tedaj na dobrim obdelovanju borštov veliko več ležeče, kakor na poljskim, in ker je borštno obdelovanje tudi težje, in tako počasno, de se še le v več letih doseči zamore, potrebuje umne, skerbne, skušene vajde.

Ministerstvo kmetijstva je tedej z ukazom 16. prosenca 1850 deržavne spraševanja za gojzdnarje ali borštinarje naukazalo; s poslednim svojim ukazom 26. kimovca 1850 pa sklenilo, de se bodo te spraševanja za naše kraje (na Štajarskim, Krajskim in Primorskim) vsako leto premenjavno venim poglavitnim mestu teh kronovin (v Gradcu, Ljubljani, Terstu) vpeljale.

Cilj in konec teh spraševanj je, de se umni v borštnih in kmetijskih rečeh učeni in vajeni možje, med kterimi ministerstvo eniga po svoji misli, dva pa po svetu borštne ali kmetijske družbe izvoli, previzajo: ali so preskušenci (Prüfungskandidaten), to je, kteri se oglasijo in od vladarstva h spraševanju pripusté, v borštnih vednostih dovelj razumni, — alj so tudi vajeni, po ti vednosti v borštnim obdelovanju ravnati, posebno pa, ali bi borštno obdelovanje po postavah dežele, in po natornih postavah in borštno-kmetijski vednosti prav voditi zamogli, ako bi v samostojne borštne službe prišli?

(Dalje sledi.)

Razgled tega, kar se je dozdej zastran pogojzdenja Krasa očitno razglasilo in priporočilo.

(Dalje.)

Nadjam se, de bo g. Dr. Klun od svojiga priporočila človeškiga gnoja za pogojzdenje Krasa odstopil. Gnoj se mora v perst djati; v peskatni ali kamnitni zemlji gnoj (posebno človeški, ki je nar bolj močan in gorak) gorkoto in sušo povikša; — zeliša v plitvi alj kamnitni zemlji toliko poprej zvenejo in vsahnejo, kolikor bolj je gnoj močen. Ako bi tedaj tudi mogoče bilo (kar tudi tajim), de bi se Teržaški človeški gnoj precej, alj saj ob času pogojzdenja, pripraviti, zadobiti in na Kras znesti zamogel, vender na Kraških za pogojzdenje odločenih pustih prostorih bi se rabiti ne smel.

Nadjam se ravno tako, de bo g. Fleišman od svoje misli odstopil, Kras že o treh létih pogojzdti; — tudi de bo misel zapustil, Kraško zemljo prekopati, zrahljati, skal in kamnja izčistiti; zakaj tam, kjer bi to mogoče bilo, se ne bodo boršti redili.

Nadjam se zadnjič, de smo vsi v tem edine misli: de se nima vès Kras pogojzdti, ampak le hribi, berda, griči, in na velikih goljavah tudi le nektore verste nar bolj vzdignjenih krajev, ktere verste bi bile dovelj široke, tako razdeljene kakor stopnje na damski dili (Felder am Dammbrette), in vse tako obernjene, de bi borja navpik na-nje pihala; — de se bodo ti prostori nar poprej po možéh vsake županije alj clo davkne soseske izbrali in odločili, ker le oni nar bolj šego in silo burje poznajo, po tem pa po komisii skušenih mož pregledali in popravili, česar bi popraviti treba bilo.

Mi ostane tedej samo bolj na tajnko razodeti:

1. ali bi bila setva boljši, ali pa obsadilo?
2. ktere drevesne semena, ali drevesca, naj bi se posebno sejale ali sadile?

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj IX.

V sredo 26. svečana (poznizimna) 1851.

List 9.

Naznanilo „Živinozdravništva“.

Pervi dve poli 1. dela „živinozdravništva“ ki obseže „nauk zdrave in bolne kopita podkovati in kopitne bolezni ozdravljati“, ste z enajsterimi podobami vred na svitlo prišle, in se dobite v tiskarnici g. Blaznika po napovedani šegi, namreč:

Vsak g. naročnik, ki je pri napovedu svojiga naročila kaj čez 40 kr. (ki veljajo za plačo poslednjih 10 pól) odrajal, bo prejel po pošti ali po pošlu, kakor je naročil, toliko pol, kolikor jih je že plačal.

Tisti g. naročniki pa, ki so le z 40 krajcarji za poslednjih 10 pól v versto naročnikov stopili, so naprošeni, da naj v frankiranih pismih, pošlejo za prvi 2 pól naročnino, namreč za vsako pól 4 krajc. (podobe se prikladajo brez plačila), ako hočejo na svitlo dane pôle v tiskarnici sami ali po poslih prejeti. Tisti g. naročniki pa, ki bojo izdane liste po pošti v predpisanim zavitku prejeli, naj prilože za vsako pól še 1 krajc. za poštnino, da bojo potem zamarkane liste brez plačila dobivali.

Vsak teden bo sledila 1 pól. Ker bi utegnili marsikterimu g. naročniku nadležno biti, vsak teden sproti te krajcarje pošiljati, bi bilo mende prav, ako bi se naročnina na enkrat saj za 4 ali 5 pól ali še za več poslala.

Novim naročnikom „Novic“, ki morebiti lanskiga oznanila teh bukev niso zvedili, damo na znanje, da knjiga pod imenom „Živinozdravništvo“ bo obsegla celò vse nauke, ki zadevajo živino o bolnim in zdravim stanu, in bo razdeljena v 10 delov, ki bojo takole sledili:

- 1) nauk podkovanja zdravih in bolnih kopit in ozdravljanje vsih kopitnih bolezin,
- 2) poznanje vsih vunajnih in notrajnih delov, iz katerih živinske trupla obstojé, in njih opravil o zdravim stanu,
- 3) obširni nauk živinoreje domače živine vsaciga plemena, in njeniga plemenjenja,
- 4) razlago bolezin sploh,
- 5) popis vsih zdravil sploh, in kako se rabijo.
- 6) nauk o spoznanju in ozdravljanju vsih vunajnih in notrajnih bolezin kónj, goveje živine, ovac, kóz, prešičev in psov,
- 7) obširni nauk pri porodik, lahkih in težkih, naše domače živine,
- 8) poduk v razsojevanju vunajnih oblik (vunanje podobe) živine,
- 9) poduk klavno živino in mesó za všitek ogle-dovati,
- 10) sodijsko živinoznanstvo, to je, kako se pri

kupovanju, pri pravadah zastran kupljene, ranjene ali scer poškodovane živine po postavah ravnati.

Cele bukke bojo obsegle 40 do 50 pól (Bogen). Vsak teden pride ena pola na svitlo, ki bo veljala 4 krajc. dobrega denarja.

Vsak, ki se na te bukke naroči, pošlje v zagotovilo naročbe 40 krajc., ki se bojo porajali za plačilo poslednjih (zadnih) deset pól.

Za vsako prvih 30 ali 40 pol pa pošlje naročnik potem, ko se bo izdajanje bukev začelo, 4 krajc.; proti tem bo izdano pól prejel. Kdor bo izdane pôle po pošti prejemal, mora za marko vsake pôle še 1 krajc. pridjati, da se tako po sedanjih postavi poštnina predplača. Scer se bojo pôle razpošiljale posamesne ali več pól skupaj po volji g. naročnikov, ktero naj nam naznani blagovolijo.

S to obširno in občekoristno knjigo, kakoršne dosihmal Slovenci, in kolikor je nam znano, tudi Slovani sploh še nimajo, se bo veliki potrebi vstreglo, ki se je razodevala povsod po tacihih bukvah za živinozdravnike in zdravnike sploh, za kovače, živinorejce in za vsaciga kmetovavca. Priporočiti jo smemo tudi bukvarnicam vsih slovenskih županij.

Nadjamo se poslednjič, da tudi slovensko slovstvo ne bo po nji nevredno pomnoženo, kar pa ne gré nam, ampak drugim možém soditi. Težko je bilo, po neobdelanih potih prvim hoditi, in o visocih vednostih tako pisati, da na eni strani véda (vednost) nikakoršne škode ne terpi, na drugi strani pa da so bukke tudi prostimu bravcu razumljive.

Vredništvo.

Opomin kmetovavcam zastran seno- žet ali travnikov.

Lanska mokrotna létina je napravila veliko maha po senožetih. Škodljivi mah odpraviti, naj kmetovavci z maham obrašene travnike o suhim vremenu prevlečejo z ravno brano, ki ima goste zobé. Razrušeni mah naj se potem z grabljami pograbi na kupe, in za nasteljo porabi. Pridobljena nastelja bo obilo obilo poplačala to delo.

Ko pa začne spomladi trava zeleneti, naj se o mokrim vremenu senožet z mavcam (sadro ali gipsam) pošupá in obilni pridelk žlahne merve mu bo bogato povernil njegove stroške.

Fidelis Terpine.

Očitno deržavno izpraševanje gojzdnarjev ali borštnarjev v Ljubljani.

(Dalje.)

Vsako tako izpraševanje ali taka preskušnja obstoji iz treh razdelkov.

Pervo je, de vsak preskušenec preskušniški komisii en izdelik predloži, kteriga je sam že poprej pri kakšni priložnosti, ali posebno v namen preskušnje o kakšnim poglavitnišim gojzdnarskim oddelku, kakošni znajdbi ali posebni poskušni spisal ali izrisal.

Drugo je spisana preskušnja (schriftliche Prüfung) čez tri vprašanja, ktere ministerstvo zapечатene pošlje, in se še le v pričo vsih treh preskušnikov in vsih preskušencov odprejo, predberó, od preskušencov zapišejo, de potem v 12 urah (vsaki za se iz glave, brez de bi se med saboj, ali s komur družim, ali v bukvah posvetovati smeli) spisane odgovore dajo.

Tretje je očitno, glasno izpraševanje, ktero z vsakim preskušencem 2 uri terpeti zna. Vprašanja pa vsaki preskušnik po svoji misli tako da, de se iz odgovorov védnost izpraševaniga gotovo razsoditi zamore.

Po vsim tem rasodijo preskušniki: ali je preskušene za samostoječiga borštniga vajda dober, ali posebno dober, ali pa ne? — in po tem sklepu spričala dajo. O 24 urah po preskušnji kronovinskemu poglavarju te spričala in njih spisane posebne sklepe izročijo, ki spričala preskušencam da, posebne sklepe pa ministerstvu predpolaži.

Razgled

*tęga, kar se je dozđaj zastran
pogojzdenja Krasa
očitno razglasilo in priporočilo.*

(Dalje.)

1.

Gosp. Fleišman pravi v 45. listu lanskich „Novic“ de je setva boljši, de naj bi se semena precej tam sejale, kjer ima drevo ostati, pa sejati se ima globokeje, kakor je scer navada, de semena vetrovi ne razpišejo in suša kalí preveč ne zatara in umorí. — Ali tisti, ki Kraško burjo pozná, dobro vé, de 2, 3, 4 in tudi več palcov globokosti za-njo nič ni, de raznese vse, kar je zrahlaniga in lahkega, tedaj tudi zemlja in semena na veternih krajih, ako bi se ravno po sežnju globoko vsejale. Kaj bo tedaj tudi globoka setev pomagala? —

S presajanjem mladih drevesc, se ni pečati — pravi g. Fl. zavolj pomanjkanja vode, to je, mokrote, kijo presajenci morajo imeti, in jo dobiti ali po dežju, ali po perlivanju. — Pomanjkanje mokrote je pa na Krasu gotovo nar veči težava; to pomanjkanje bo pa sejančam veliko veliko več škodljivo, kakor presajencam. Pervo in drugo léto so iz semena izrašene drevesca šibke; velik mraz in velika gorkota in suša jih umorí, sosebno ako se v plitvi, pešeni, ali kamnitni zemlji, to je, na Kraških ravno za pogojzdenje odločenih prostorih znajdejo. Potrebno je tedej pervo ali tudi drugo léto drevesca v zavetnih krajih, v bolj globoki zemlji, to je, v posebnih sadiših izrediti in potem, kader so se ukoreninile in bolj močne postale, jih presaditi. Pa ne iz dobre v pusto zemljo — boste rekli? To sploh poterdim, pa tudi vém, de se mlade drevesca lahko z zemljo vred (mit Ballen) presadijo, in kjer bi to nemogoče bilo, de se zemlja v presadiša iz dolacov (kotlov, karnic), kterih na Krasu ne manjka, donesti zna. Ako se spomladi zgođej, kakor hitro več ne zmerzuje, drevesca presadé, bo spomladanski dež pervo potrebno mokroto podal in in saj tolikanj, de se presajenci primejo, in de presajenci po tem sušo veliko boljši preterpé, kakor šibki sejanci. Pomislite zraven tega, če boste sejali, bodo drevesca le tam pognale in rastle, kjer je boljši zemlja, bolj zavetni kraj (na Krasu, na prostorih, kteri bodo za pogojzdenja odločeni, tedej povsod ne); —

ako pa boste sadili, boste drevesca tam izredili, kjer jih je potreba in jih imeti hočete. Sejte tedej v dobri, globoki, zavetni zemlji, — v drugih pa sadite! Ta svét vam jez z dobro vestjó dam, ker sim že sémtertjé drevesca sadil in sejal! — Obdelujte zemljo, kakor g. Fl. hoče, le v zavetnih krajih, kjer jo je tudi dovelj (v sadiših); — varujte se pa na veternih krajih zemljo okopavati! Ondi le za presadiša varno luknje napravite, jih precej obsadite, korenince drevesc raztegnite, z zemljo podložite in obložite, v tla pritistnite, in dobro pokrite!

(Dalje sledí.)

Národske starice.

Osmi list.

Ljubi moj Jože!

Danes Ti moram začeti od Vindov ali Vendov govoriti, kakor sim Ti zadnjič obljubil. Vindi, Vendi, Venedi, Veneti, je vse eno imé; li ker je silno staro, je v ustih različnih narodov tudi različno zgovarjano bilo. Letó imé je vzeto od iména Indi, Hindi ali Hindu, in kaže na prvi dom Vindov, to je, na deželo Indijo, (ktera ima svoje imé od reke Ind), Indii se je reklo tudi nekđaj Hindostan. Da so Vindi ali Vendi nekđaj od Indije prišli, spričuje tudi vindski ali slovenski jezik, kteri je indijanskemu Sanskritu močno podoben.

Da ptujci glasnici *i* in *e*, kakor tudi soglasnici *d* *t* na križem spreminjajo, je znano. Grekam je bilo tudi v imenu Indi ali Indoi, Intoi preterdo *nd* ali *nt* vkupaj izrekovati, zato se jim je bil *e*, tako rěči, sam vmes posilil. Tako je postala beseda Enetoi iz Hindoi. Iz greškiga Enetoi so bili Latini napravili Heneti in pozneje Veneti.

Kakor se je Latinam per imenu Eneti ali Heneti godilo, da so ga Veneti zgovarjali, tako tudi Slovenci in druge ljudstva neradi od začetka besed glasnice čisto zgovarjajo. Namest Indija, ozek i. t. d. pravimo Vindija, vozek; in tudi druge ljudstva so rekle Vindia namest Indija, kar se iz tega vidi, ko so Indiske gore, ktere dandanašnji zemljopisci imenujejo Vindhya že per Ptolemeju imenovane Vindius Mons. Tudi Indijani se imenujejo Hindu namest Indi.

Slovenci sami so se imenovali kakor kaže Vendi. Ime Venedke hoče kazati, da so se Venedi imenovali, pa v Venedke je drugi *e* blizo samo zato pristavljen, ker bi sicer Vendke bilo težko izreči, in *e* zavolj ložjiga zgovarjenja notri sili; — ali pa je ime Venedke iz latinskiga Veneti napravljeno?

Silno staro imé Enetoi ali Heneti pomeni razpol tistih Slovanov, ki so nekđaj v Plemenii in tudi drugod po maloazijatskih deželah stanovali. Po Trojanski vojski so se bili z Antenoram k Jadranskim morju na današnje Veneško preselili, kar je bilo takole prišlo: Antenor, plemenit Trojan, je bil Manelava v gostje sprejel. Antenor je bil namreč s svojimi Prijamu ali Podaržiču sovražen, in je Trojanam svetoval, da naj se z Grajci poprijaznijo, ter Heleno nazaj dajo, v kar Prijam ni hotel dovoliti. Ko je bila Troja premagana, je kakor Sofokles pravi, Antenor imel pardovo kožo (Pantherfell) pri hišnih vratih za znamenje, da Grajci pri njem niso nič žaliga storili. Potlej je šel v družbi Henetov in s svojimi otroci v Tracijo, in od tod na današnje Veneško, ki je ob Jadranskim morji.

Da so Venedi, Veneti ali Venečani Plemeniskiga rodú, spričuje Plini*) rekoč: „Na uni strani

*) V svoji Historia naturalis Lib. 6. c. 1. kjer pravi: Ultra uem (flumen Bilaeum) gens Paphlagonia, quam Pylaemeni-

Očitno državno izpraševanje gojzdnarjev ali borštinarjev v Ljubljani. (Dalje.)

Vsi sklepi se storijo od preskušnikov po večini glasov, in, ako zadnji sklep govori, da preskušene ni dober za samostojnega borštnika vajda, — spričala ne dobi; pa zna o enim letu zopet, po tem pa nikdar več, preskušnjo ponoviti.

Kader bodo tri leta pretekle, in se bodo te preskušnje že v vsakim poglavitnem mestu gori imenovanih treh kronovin spolnile, ne bo za naprej po minist. ukazu 16. prosenca 1850 nobeden v cesarskih borštih službe borštnika vajda zadobiti mogel, ki ne bo spričala čez državno borštvo preskušnjo imel, — če se že zdaj v taki službi ne znajde. —

Ako bi se po ti postavi zvesto ravnalo, to je, da bi preskušniške komisije spričala po vesti dajale in se za samostojne cesarske borštne službe samo taki izvolili, kateri so imenovane spričala dobili, bodo za naprej cesarski boršti bolj na noge prišli; — pa tudi privatni lastniki velikih borštov se bodo ogibali, vajdo svojih borštov komu zaupati, ki ne bi bil državne borštne preskušnje dobro obstal. Ščasama bi bilo prav, da bi se ukaz ministerstva od 16. prosenca 1850 čez vse samostojne gojzdnarske službe v vsih takih borštih razširil, iz katerih ljudstvo potrebne gojzadne pridelke zadobiti more, ali pa, kateri bi se na hribih, gorah, stermih bregih i. t. n., za blagor polja in človeških zeliš obvarovati morali, kakor je bilo že zgoraj v drugi odstavi rečeno. Če se od sodnikov, advokatov, zdravnikov i. t. n. terja, da se morajo posebnim preskušnjam podvreči, poprej kakor svoje službe nastopijo; zakaj bi gojzdnarji takih za blagor okrajne ali celo cele dežele potrebnih borštov se enaki preskušnji podvreči ne morali? — Krivo sodbo visokeji sodnik zopet popravi — v nič djane boršte pa človeška moč dostikrat celo nič več popraviti ne zamore!

Perva taka borštna preskušnja je bila v Ljubljani, od 2. do 6. grudnia 1850, kakor so „Novice“ že v 30. listu p. l. povedale, kterimu oznanilo samo to dostavimo: da g. Engelthaler ni h preskušnji prišel.*) de je tedaj njegov namestnik, g. Fiedler iz Idrije, za tretjiga preskušnjika pristopil; — de so se štirje gospodje h preskušnji oglasili, pa le trije — (vsi Bohemci, — dva na Štajarskim, eden na Krajnskem, dva v samostojnih privatnih borštih službah, eden v cesarski borštni službi) — od kronovinskiga poglavarstva h preskušnji perpušeni bili.

(Konec sledi.)

Misli o Knaffelnovih šolskih zavodih za Krajnce.

Znano je, da je naš blagi rojak slavnega spomina, g. Knaffel, po svoji smrti veliko šolskih zavodov (štifting) ustanovil z namenom, da naj jih uživajo izvrstni učenci iz Krajnskiga o višjih šolah. In zares! veliko Krajncam na Dunaji so bili in so še ti zavodi nar večji podpora o njih učbenih letih.

Nas pa je že večkrat misel obhajala, poprašati: ali je rajni g. Knaffel v svojim zavodnim pismu te zavode razločno le Dunajskim učencem Krajnskiga naroda namenil, ali morebiti o tem ni nič gotoviga ustanovil? Verjetno smo scer zvedili, da v ustanovitnim pismu ne stoji določno, da le Krajnci, ki so na Dunaji v višjih šolah, zamorejo teh zavodov deležni biti. Vunder, dokler tega popolnoma gotovo ne vémo, se ne prederznemo terditi, da je brez dvombe tako.

*) Zakaj ne, se ne vé.

Ako je pa temu tako, da rajni g. vstanovnik ni teh zasodov določno za Dunaj ustanovil, bi prosili, da bi tisti gospodje, kterim je delitev imenovanih zavodov izročena, slavnemu ministerstvu úka to važno zadevo v presojo predložili: ali bi se ne dalo primerno število Knaffelnovih zavodov Krajncam na Graškem vseučelišu nakloniti?

Zakaj pa Krajncam ravno na Graškem vseučelišu, zakaj ne tudi drugod? bo marsikdo morebiti vprašal.

Zató — po naših mislih — ker se ne smemo oporóki blaziga g. Knaffelja odtegniti, ampak daritelja voljo spoštovati. Rajni Knaffel je ustanovil svoje zavode izvrstnim Krajnskim učencem na višjih šolah (učencem pravoslovja in zdravništva, ako se ne motimo), tedaj se ne morejo nižjim šolam nakloniti. Ali tudi še v družih mestih so višji šole, zakaj naj se tedaj ravno Graškem učencem naklonijo? Zató, ker je volja rajniga g. Knaffelja gotovo ta bila, tistim Krajncam te zavode podariti, ki svoj učbeni poklic nar bolj popolnoma spolnejo. To pa mi, in z nami več družih mož, takole mislimo.

Potem, ko je up vseučeliša za slovenske kronovine v Ljubljani žalibog! po vodi splaval, je ministerstvo ustanovilo za nektore pravoslovne uke slovenske stolice v Gradcu, in trije rodoljubni g. učenci so prevzeli to nalogo! Pravoslovce, ki mislijo po dokončanih šolah kadaj na Krajnskem vradniki biti, je že šolskiga podúka v mnogih pravoslovskih rečeh v slovenskim jeziku neobhodno potreba, da, vajeni obéh jezikov, bojo zamogli vradne opravila tudi v slovenskim jeziku rečno opravljati. Če je kaj očitno dokazalo potrebo znanosti slovenskiga vradniga jezika, so pokazale to javne obravnave prvih porotnih sodb na Krajnskem. O tem ni zdaj clo nobene dvombe več.

Ker pa se na nobenim drugim vseučelišu v slovenskim jeziku pravoslovni uki ne razkladajo, je jasno, da na Graškem vseučelišu dandanašnji učenec pravoslovja svoj poklic nar popolniši izpolne, da bo zamogel, dokončavši šolsko učbo, tak vradnik biti, kakoršniga država in dežela sedanji čas terja. In to je bil gotov namen našiga blaziga rojaka pri ustanovitvi imenovanih zavodov.

Naj se spolne! Radi bojo potem naši rojaki v Gradcu šli, ker jim bo upanje, zavodov deležni biti, kakor jih zdaj veliko — v prevelikim upu do te podpore — na Dunaj gré.

Ker pa mende volja g. Knaffelja ni bila, le pridne učence pravoslovja obdarovati, temuč tudi učence zdravništva, bi se primerno število zavodov za te odločiti móгло, brez ozíra ali so na Dunajskim ali Pražkim vseučelišu, ako so le v učbi izvrstni.

Le tako mislimo, se bo volja našiga rajniga domorodca spolnila, če — kar še enkrat ponovimo — v zavodnim pismu niso zavodi določno Dunaju namenjeni.

Naj gospodje, ki imajo o ti važni zadevi veljavno besedo, blagovoljno te misli v pretres vzamejo in po ravnopravnosti sklenejo.

Da je v naših šolah rečniga poduka treba.

Poprašajte stariše po kmetih, zakaj da ne dajo svojih otrók v šole? in slišali boste mnogoterih izgovorov, kteri ne izvirajo ravno vsi iz nevednosti starišev, temuč tudi iz tega, da prosto ljudstvo ne razvidi prave koriste (praviga dobička) iz šol, kakor so dan današnji pri nas. Mladina se ne uči v šolah tako, kakor bi se imela, da bi pravo veselje imela do šole, in da bi to, česar se je učila, tudi šolo zapustivši, v do-

spodbudajoči izgled bilo, zato ker izgledi so žive priče mrtvih besed. Vradnije in društva naj bi jih pa krepko podpirale v njih napredovanju. Kmetijske bravne društva naj bi se napravile po vsih župani- jah, ki bi v svojih bravnicah imele vse boljši bukve, ki kmetijstvo, živinorejo i. t. d. zadevajo; — tudi na- bire zboljššaniga kmetijskega orodja naj bi se vstanovile, da ga bo kmet viditi zamogel; marsikteri bo s svojo bistro glavo berž spoznal, kar je dobriga, in svojo staro robo poboljšal ali jo clo zavergel in se noviga poprijel.

(Konec sledi.)

Razgled
tega, kar se je dozdej zastran
pogojzdenja Krasa
očitno razglasilo in priporočilo.
(Konec.)

H 3. vprašanju.

Gosp. dr. Klun pravi v 175. listu Lj. časopisa I. I., de naj bi se obdelovanje Krasa županijam po gojzdnarskih vodilih naukazalo, ktere bi imele po tem obdelovanje dognati. — Tudi jez mislim, de bi se ta reč v vsaki županiji, ali clo v vsaki davkini soseski po danih dobro prevdarjenih vodilih spolniti mogla. Ali če ne bo vladarstvo skušenih mož postavilo, kateri bi te dela tudi vižali, se ne bojo ročno in popolnoma dokončale. Županije imajo, posebno zdaj, dosti družih opravkov in stroškov. Pa tudi ni potreba, njim tega dela nakladati, ktero le zadeva lastnika vsakiga takiga pose- stva. De se bo pa lastniku ukazati móglo, pogojzde- nje po predpisanih primerah spolniti, bo treba, de vla- darstvo po borštarnjih v sadiših drevesca za presajenje pripravi, in jih potem lastnikom podá ali saj ponudi. Ako bi se pa potem pogojzdenja lotiti ne hotli, ali ne mógli, ali ne o pravim času, naj bi vladarstvo name- sti njih to storilo, stroške za te dela pa od lastnika tirjalo, — ali pa naj bi lastnik od posestva proti goto- vim plačilo njegove vrednosti odstopil, in ga vladarstvu izročil. Ko bi enkrat pogojzdeno bilo, bi znal o 30 ali 40 létih prejeto plačilo in stroške pogojzdenja vla- darstvu poverniti in takó zopet v last zemlje stopiti.

Namenjeni cilj se ne bo nikdar dosegel, ako ne bodo vsi odločeni prostori sproti in o pravim času pogojzdeni; torej je tudi potrebno in pravično, de tisti, ki bi tega dela ob pravim času ne storil, od zemlje od- stopi, in kader je pogojzdenje na-nji dokončano bilo, zem- ljo, ako hoče, zopet nazaj vzame, proti rečenimu pov- ročilu.

H 4. vprašanju.

Gosp. dr. Klun pravi tudi, naj bi županije stro- ške pogojzdenja terpele, in kar one ne zamorejo, naj bi vladarstvo določilo. Meni se pa zdi, de bo vladar- stvo na vsako vižo stroške za postavljene vodnike in za izrejo drevesc v sadiših terpeti moglo, stro- ške za pogojzdenje pa vsak lastnik za svojo zem- ljo. Stroške za čuvajstvo v pogojzdenih prostorih in sadiših naj pa bi županija ali davkina soseska terpela, pa tudi pravico imela, si čuvaje za službo izbrati; za nje pa tudi dobra stati, ako bi se po njih nemar- nosti kakošna škoda v sadiših, presadiših ali obsejanih prostorih pripetila. Ona bo tako tudi za drugo poljsko, borštno in lovsko čuvanje skerbeti imela, tedej bo z manjšimi stroški tudi Kraško pogojzdenje varovati znala.

J. Koller.

Očitno državno izpraševanje
gojzdnarjev ali borštarnjev v Ljubljani.

(Konec.)

Zakaj pa ni bilo več preskušencov? in zakaj so bili ti sami Bohemci?

Temu žalostnemu prikazku se ni čuditi. Iz njega pa si moramo dobri nauk povzeti: dosihmal zane- marjeno berž ko berž popraviti! Ako ravno vsak umen kmetovavec živo potrebo spozna, de bi naše bor- šte boljši obdelovati in rediti mógli, se vender pri nas to delo ni tako pričelo, kakor bi imelo biti; vse je pri lepih besedah in željah ostalo! Tam, kjer se je kaj storiti hotlo ali moglo, smo se dozdej večidel ptujih, v borštinih delih bolj znajdenih in vajenih mož, to je, Bohemcov posluževali, kateri v našim cesarstvu borštno rejo nar bolj poznajo; — sami smo se pa le na polju poganjali. — Sila nas še ni dovelj pritis- nila! ali varimo se, de tudi prepôzno ne pridemo, in de nam naše odlaganje v ti reči od léta do léta ža- žalostnih posledkov ne zapustí. V naših goratih in bolj merzlih deželah bi taki posledki veliko huji bili, kakor na Primorskim in na Laškim,

Gotovo je, de nam je dozdej priložnosti nekoliko manjkalo, boljši borštne reje naučiti se. Ta izgovor pa za naprej veljal ne bo, zakaj po naukazu sl. mini- sterstva kmetijstva bomo borštni nauk, borštne šole o kratkim blezo v naših domačih deželah dobili. Ako bi se pri nas še borštna družba na- pravila, ki bi posebno k napredku borštarnstva pripo- mogla*), gotovo o treh létih, ko bo zopet enaka pre- skusnja v Ljubljani, domačih preskušencov manjkalo ne bode.

Zavolj svoje pridnosti, delavnosti in skerbnosti to- liko dobro znani prebivavci slovenskih deželá se gotovo obotavljali ne bodo, v borštne učilnice se podati, ako, kakor se nadjamo, se bo v tih novih borštinih šolah borštno obdelovanje na prav koristno vižo, to je, v šoli in tudi proti v gojzdihi učilo, in se bo vse opustilo, kar se je že dozdej za prazno modro- vanje skazalo. —

J. K.

Premišljevanje o porotnih sodbah.

Porotne sodbe so tista imenitna naprava vstavne vlade, po kateri iz ljudstva izvoljeni prisežni možje, — porotniki — o očitni sodbi, ki se po porotnikih poróta imenuje, razsodijo: ali je zatoženec pregreška ali hudodelstva „kriv“ ali „nekriv“, kteriga je ob- dolžen. Cesarski sodniki obsodijo potem krivičniga, in določijo po postavah kazin (štrafingo).

Besedi porota in porotniki ste silno stari slo- venski besedi, ki ste se pa potem pozabile in pogubile, ko je ta starodavna naprava naših prednikov v nič pri- šla, ktero so pa naš vstavni cesar svojim ljudstvom zopet dodelili, in za ktero jim je vsak omikan in vstavolju- ben Avstrijan serčno hvaležen, zato ker je ona ena izmed tistih važnih naprav, ki so nam bile po vstavni vladi podeljene, med kterimi v deržavljanskih zadevah nar imenitniši so: odveza zemljišniga podložitva, enake pravíce vsih jezikov avstrijanskiga cesarstva, vstanovitev svobodnih županij, očitne in ustne sodne obravnave in enakost vsih stanov pred sodbo, deželni in deržavni zbori.

So nekteri, ki so zoper porotne sodbe, — ali ti so le taki, ki nar raji rakovo pot jezdarijo, kterim je nar ljubši, ako bi ne imelo ljudstvo nikjer clo nič govoriti, in kterim je od presvitliga cesarja podeljena vstava tén v péti, — taki želé, da bi raji danes ko jutri vstavnim napravam zaklenkalo. — So tudi nekteri, ki scer clo nobene vednosti nimajo in kateri bistva porot clo ne zapopadejo, in v svoji aboti le to trobijo, da imajo se- daj clo „lumpi“ svojiga zagovornika. Tem poslednjim se ne more njih kriva misel za zlo vzeti, ker ni ter-

*) Na Bohemskim se je taka družba že v létu 1848 vstano- vila, in se prav koristno obnaša. Pis.